

ЗМІСТ

Передмова.....	5
Відьма.....	8
Лялечка.....	31
На камені.....	61
Цвіт яблуни.....	76
Сміх.....	84
Persona grata.....	96
Невідомий.....	113
В дорозі.....	122
Intermezzo.....	137
Дебют.....	150
Що записано в книгу життя.....	179
Лист.....	191
Сон.....	202
Подарунок на іменини.....	228
Хвала життю.....	246
Коні не винні.....	252
На острові.....	272
На віру.....	289

ВІДЬМА

Тітка Прохіра вскочила в хату Йона Броски — сусіда свого — з таким поспіхом, якого він ніколи не сподівався від сеї поважної особи. З білого Прохіриноного обличчя, з прудких рухів її ситого тіла, од яких великі, обвислі перса помітно тріпотали під тонкою міщанською курточкою, а чорна хустка злітала з голови набік, особливо ж з її голих набряклих ніг, не прикритих, як звичайно, панчохами, Йон доміркувався, що сталося щось незвичайне. Не встиг Йон зирнутися з своєю Маріцею, зігнутою над вечерею в печі (а він завжди се робив у непевних випадках), як Прохіра скрикнула: «Валев!» — і задихана, засапана впала на лаву.

— Що таке? — в один голос обізвались хазяї.

— Валев!.. — могла тільки видобути з грудей Прохіра.

— Та що з вами, матуша¹ Прохіра? — прискочила до неї Маріцца, покинувши свої горшки.

— Відьму бачила! — випустила бомбу матуша.

Ся звістка зробила сенсацію. Довге обличчя Йонове стало ще довшим, в чорних очах Маріциних блиснув вогник.

— Що? Як? Коли?

Прохіра відсапувалась.

З безперестанними охами, сапанням та умліванням Прохіра розказувала. Вона почала від Адама. Вона з тисячами подробиць оповідала їм те, що вони вже добре знали од неї: описувала їм свою корову, чорну, з білими латками на спині й морді, чисту, з великим, як куфа, вим'ям. Вона подала докладні відомості про її годівлю, норови, кількість удою та якість молока і, захочена пильною увагою слухачів, пустилась оповідати про родинні відносини тих панів, яким продавала молоко.

¹ Матуша (молд.; літ. матушэ) — тітка.

І от! Від якогось часу корова схудла, не дає молока, не підпускає навіть до себе. Не допомгла ні свячена вода, ні підкурювання — ніщо. Коли покликали знахарку, вона шепнула одне лиш слово: відьма! Ба-ба-ба! Прохіра й сама се знала. Щовечора вона помічала, як до хлівця, де ночує корова, щось біле, немов тінь яка, отак: шусть — і щезло в хлівку. А от нині...

Тут Прохіра замовкла, з таємничим видом обвела очима хату і зупинила їх на хазяях.

Ті горіли з нетерплячки.

Витягнене обличчя Йонове і іскорки цікавості в чорних Маріци-них очах задовольнили її.

— Нині за всякою хатньою роботою опізнилась я доїти корову. Вже сонце сідає, а я тільки йду з дійницею... Йду, та ще й думаю собі: хоч вечірнього молока не дам відьмі. Коли ж се — пхнула я дійницею двері у хлівок, аж звідти... аж звідти як не вискочить біла сучка та мені між ноги... Валев! Я так і обімліла. Відьма, се ж вона — відьма! Скипіло моє серце. Ви ж знаєте, яке у мене серце. Уб'ю клятву, або вб'ю, або сама загину. Стиснула міцно дійницю — та за нею. Вона з двора — я за нею. Вона попід тиню смик сюди, смик туди — я за нею. Плигнула через рівчак, у город Митрохи — я за нею. Дух з мене випирає, капці погубила, та от-от дожену. Женемо просто на ваш виноград. Добігли до тину, а вона хвіст під себе, осіла на задні ноги та й плиг через тин... а я тоді зверху дійницею так і поперла. Ну, тепер амінь... Глянула через тин, а її, мої сусідоньки, і слід пропав, здиміла. Тільки моя дійниця висить на куці, а коло нього стоїть ваша Параскіца...

— Наша Параскіца? — скрикнули разом хазяї.

— Еге, ваша Параскіца... волосся розкуйовджене, листя винограду в косах... витріщила на мене очі, аж мене мороз захопив за плечі. Валев, ще й досі не одійду від жаху...

Прохіра замовкла. Вона лиш відсапувалась.

Мовчали і Йон з Маріцею. Усім стало ніяково, немов над усіма звисла якась невиповідима думка, щось таке, чого не можна назвати, бо не воно само, а лиш неясна тінь його мигнула в сей мент.

Йон дивився розгубленим поглядом, на Маріциному обличчі блукав якийсь загадковий усміх.

Потому всі разом заговорили. Пригадували прикмети, з яких можна пізнати відьму, перебирали всі способи на неї, оповідали пригоди — свої й чужі, в яких фігурували відьми та всяка нечисть, давали Прохірі ради. Маріцца розходилась. Вона зняла руки вгору і клялася, що, будши на місці Прохіриному, знайшла б таки відьму, хоч би довелось головою наложити.

Прохіра значно заспокоїлась, говорила голосно і авторитетно, хоч часом і помітно було, що їй щось мучило, щось прохалося наверх і, невимовлене, мусило ховатися за прикушеним язиком. Було вже нерано. Прохіра глянула на свої голі, без панчіх і капців, ноги і, звертаючи на них увагу хазяїв, захапалась: їй треба ще забігти до Митрохи, на городі якого вона загубила свої капці, та попрохати, щоб їх завтра вранці знайшли, бо вона вже не матиме часу, треба удосвіта вирушати на ярмарок до Кишинева. Броски теж збираються на ярмарок, вона чула, тож до побачення.

Як тільки Прохіра за двері, Маріцца стала перед Йоном і пильно видивилась на нього. Йон звмпив¹ під поглядом жінки, якої він боявся.

— Ти чого на мене видивилась?

— Чого я видивилась?.. Ти піди он краще подивись, що твоя доня робить на винограднику!.. Отой виродок у печінках мені сидить... Аби ти тільки з хати, вже й її тінь пропала. Бабляється десь на вгороді, поміж бур'янами, або товчеться на винограднику день і ніч... Всю роботу хатню на мене скинула. А скажи їй що — то так на тебе подивиться своїми сліпаками, що аж страх бере за плечі... Той одлюдок колись струїть мене, побачиш... будеш мати комісію в хаті... З людьми й словечка не промовить, а перед батьком розпускає язика, побріхує... Мачуха така й сяка, вино п'є, в корчмі гуляє...

— Та ні, вона нічого не каже на тебе...

— Знаю, знаю, покриваєш кров свою... Вже коли б вона була людина, то й поводитись би по-людськи. А то люди до церкви, а вона

¹ Звмпити — втратити самовладання; розгубитися.

куди? Поміж бур'ян або у виноград з собаками товчеться? Чи бачив ти її коли в церкві?.. Скажи: бачив? А що вона робить ночами на винограднику? Кажі мені: що вона робить там?

Йон мовчав та кліпав очима, бо не знав, що робить Параскіца на винограднику. Але те, що він не мав що одповісти жінці, розлютило його. В його полових¹ очах мигнула немов іскорка, коли він гримнув на жінку:

— Ла драку!..² Ти, а не я, повинна знати, що робить по ночах дівка!.. Ти хоч не рідна мати, мачуха, а ти мусиш додивлятися за нею, о сут драку!³

Плохий Йон так здивував Маріццу несподіваним протестом, що вона лиш розплющила свої чорні очі й кричала:

— Сади, сади чортами, бо й без тебе не заведеться чортовиння в хаті...

Забута вечеря обізвалась у печі. Гаряча Маріцца кинулась до неї, і тут тільки Йон побачив, що непереливки. Не звісно, хто кому піддав жару: піч Маріцці, чи вона печі; досить, що коло комина все кипіло, все сильно тріщало, ламалось і бухало полум'ям, немов там на життя й смерть билась розпечені дракони.

Йон як стій кинувсь із хати. Тут він набив люльку, сів на призьбу і на цілі груди дихнув нічним повітрям. Місяць тільки що вилазив з-за старої чорної шопи. Волоські горіхи, акації та жерделі кидали на двір й на хату довгі чорні тіні, переткані срібним промінням. На селі де-не-де червоно світилися вікна, а за селом, в тіні зубчастих горбів, тяглися чорною стрічкою виноградники. На вулиці хтось голосно гомонів і сміявся.

Йонові було досадно. Він пихкав свою люльку і все думав, що жінка несправедлива до Параскіци. Звичайно, мачуха. Він згадував свій город і виноградник, той лад, який завела там Параскіца власними руками... адже ні Маріцца, ні він і пальцем не приторкнулися ні до чого, все бідна дівчина сама доробила. Роботяща, тиха дівка. От тільки чудна

¹ Половий — кольору спілого жита, пшениці і т. ін.; блідо-жовтий.

² Ла драку! (молд.) — До чорта!..

³ О сут драку! (молд.; літ.: О сутэ драку!) — Сто чортів!

якась... Чом вона хати не держиться? Чого раз у раз ховається десь од людей? Йонові враз ясно уявлялася сцена, як її описувала матуша Прохіра: біла сучка скаче в його виноградник, на неї зверху летить дійниця, потому все чезне: дійниця висить на кущі, а коло неї стоїть Параскіца з виноградним листом у косах і чудно дивиться на Прохіру.

Йон аж заюрзався по призьбі. Що вона там робить, на винограднику? Чого людей полохає? Він поспішно, з нетерпеливістю в рухах встав з призьби, подався за причілок, звідки видно було його виноградник, і, приклавши долоні до уст, щоб не розгубився голос, гукнув:

— Параскіце, ме-ей!

Те «ме-ей» вийшло особливо гучне й соковите; полетівши по дорозі до виноградинка, воно вдарило об стіну волоських горіхів, одбилось й прилетіло знов до Йона. Йон постояв ще трохи і, не дочекавшись ні Параскіци, ні відповіді від неї, махнув рукою й подався до сіней, де вже Маріцця поставила вечерю.

Йон довго не міг заснути, лежачи з Маріццею в сінях. Він все чогось чекав, немов усе прислухався, його дратував смачний храп і сон Маріцци. Нарешті вже коло півночі йому почулося тихе ступання босих ніг та шаркання по призьбі. То Параскіца, певно, облягається, вернувши з виноградинка. Тоді Йон позіхнув, перехрестив рота й заснув.

Удосвіта Броски зібрались на ярмарок. Параскіца давно вже встала та поралась коло дробини¹. Вона, очевидно, уникала мачухи. Коли ж їй довелось стрітись з нею, то вона дістала від Маріцци такий повний ненависті погляд, що аж жажнулася та прожогом вискочила з хати. Йон кілька раз поривався щось сказати Параскіці, та все у нього якось не виходило. Аж на самому відході, намагаючись зробити якнайсуворіше обличчя, він гукнув на дочку:

— А гляди мені, сиди в хаті та не вештайся бозна-де по садах, бо... бо... — решту він скінчив майже за ворітьми, та дівчина того не чула.

Параскіца лишилась сама в оселі.

¹ Дробина — домашня птиця.